

VÁLASZTÁSOK ÉS DÖNTÉSEK A TERMINOLÓGIAKEZELÉSBEN¹

OPTIONS AND DECISIONS IN TERMINOLOGY MANAGEMENT

FÓRIS ÁGOTA²

Absztrakt: A tanulmány célja annak áttekintése, hogy milyen módszerekkel és eszközökkel, és milyen elvek alapján folyik a terminológia kezelése (elterjedt nevén a terminológiamenedzsment vagy terminológiai munka), és milyen típusú választások és döntések elé állítja a terminológiakezeléssel foglalkozókat a feladat.

Az utóbbi években a gyakorlati fordítói munkában nélkülözhetetlenné vált a terminológiamenedzsment, ennek megfelelően azt nemzetközi szabványok szabályozzák; a tudományos életben pedig nagyszámú publikáció jelent meg a témáról mind a nemzetközi, mind a magyar nyelvű szakirodalomban. A tanulmány az alábbi négy terület köré csoportosítva tekint át a terminológiakezelés vonatkozásait: a terminológiakezelés alapfogalmai; a terminológiakezelés céljai és területei; a terminológiakezelés eszközei; terminológiakezelés szervezetekben és egyénileg.

Kulcsszavak: *terminológiamenedzsment, terminológiai munka, fordítói projektfolyamat, döntések a terminológiakezelésben, ontológiák*

Abstract: The aim of this paper is to review the methods, tools and principles of terminology management (commonly known as terminology work), and the types of choices and decisions that terminology managers are faced with.

In recent years, terminology management has become indispensable in practical translation work and is regulated by international standards. A large number of publications on the subject have appeared in the academic literature, both internationally and in Hungarian. This paper reviews the aspects of terminology management grouped around the following four areas: basic concepts of terminology management; aims and areas of terminology management; tools of terminology management; individual and organisational terminology management.

Keywords: *terminology management, terminology work, translation project process, decisions in terminology management, ontologies*

¹ A tanulmány az MTA TMNP2023-1/2023. projektje támogatásával készült.

² DR. HABIL. FÓRIS ÁGOTA
egyetemi tanár
Károli Gáspár Református Egyetem BTK MNYIKI
Magyar Nyelvtudományi Tanszék
foris.agota@kre.hu

1. Bevezetés

Az utóbbi években a gyakorlati fordítói munkában nélkülözhetetlenné vált a **terminológiakezelés** (más néven **terminológiamenedzsment** vagy **terminológiai munka**). A terminológiakezelést nemzetközi szabványok szabályozzák; a tudományos életben pedig nagyszámú publikáció jelent meg a témáról mind a nemzetközi, mind a magyar nyelvű szakirodalomban, vagyis a **terminológiai kutatások** (a terminológiatudomány) a terminológiai munka vizsgálatára is kiterjednek.

A terminológiakezeléssel foglalkozóknak különböző típusú választásokat és döntéseket kell meghozniuk a munkafolyamat során, például arról, hogy milyen módszerekkel és eszközökkel és milyen elvek alapján kezeljék a terminológiát.

A tanulmány célja a terminológiakezelés különböző aspektusainak áttekintése „madártávlatból”, a fordítói választásokat és döntéseket befolyásoló fordításorientált szempontokat előtérbe helyezve. Távolról tekintek tehát a területre, és nem foglalkozom az adatbázisok vagy a terminológiai bejegyzések struktúrájával, illetve a napi szintű munka részleteivel.

Az alábbi négy terület köré csoportosítva tekintem át a terminológiakezelés vonatkozásait: a terminológiakezelés alapfogalmai; a terminológiakezelés céljai és területei; a terminológiakezelés eszközei; terminológiakezelés szervezetekben és egyénileg.

2. A terminológiakezelés alapfogalmai

A terminológiakezelés széles körben elterjedt és jól kidolgozott folyamat, amelynek az alapfogalmain és folyamatait nemzetközi szabványok szabályozzák. Az alapfogalmakat tartalmazó ISO 1087 szabvány *Terminology work and terminology science – Vocabulary* (Terminológiai munka és terminológiatudomány – szótár) címmel a terminológia és terminológiakezelés legfontosabb alapfogalmain és definícióit tartalmazza; először 1990-ben jelent meg, akkor még *Terminology* (Terminológia) címmel, majd 2000-ben és 2019-ben is átdolgozták és újra kiadták. A legfrissebb magyar és idegen nyelvű szakirodalmak egyaránt ezt a szabványt idézik az alapfogalmak definiálásakor, és a szabványnak megfelelően különbséget tesznek terminológiaelemélet és -gyakorlat között.

Az ISO 1087:2019 szabvány szerint a terminológia három jelentéssel bír, poliszém szó:

- 1) a **terminológia** ('terminology') egy területhez vagy tárgyhoz tartozó jelölők és fogalmak összessége;
- 2) a **terminológiatudomány** ('terminology science', 'terminology studies') az a tudomány, amely a terminológiákat, a terminológiai munka szempontjait, az ebből származó terminológiai forrásokat és a terminológiai adatokat tanulmányozza;
- 3) a **terminológiai munka / terminológiamenedzsment / terminológiakezelés** ('terminology work' / 'terminology management') a fogalmak és jelölők szisztematikus gyűjtésének, leírásának, feldolgozásának és közzétételének összefoglaló neve (ISO 1087:2019, értelmezését lásd még Fóris 2020: 31–32).

Vagyis a **terminológia** szó nem csak 'szakszókincs' értelemben használatos; van egy elméleti és egy gyakorlati területe is, ezek mindegyike a terminusokkal és az általuk jelölt fogalmakkal foglalkozik, csak más-más céllal és módszerekkel. Az elméletet **terminológiatudománynak**, **terminológiatannak** nevezik, a gyakorlati területet **terminológiai munkának**, **terminológiamenedzsmentnek**, **terminológiakezelésnek**, **alkalmazott terminológiának**, **terminográfiának** hívják. Korábban a **terminológia – terminográfia** szópárt a **lexikológia – lexikográfia** szópár mintájára hozták létre és évtizedekig használatban is volt a terminológia mellett a **terminográfia** megnevezés, de az 1990-es években ezzel párhuzamosan megjelent a **terminológiamenedzsment** terminus. Sokáig szinonimaként kezelték ezeket, de a hivatkozott szabvány legújabb verziója már úgy foglal állást, hogy mindkettő használatos, de más értelemben: a **terminológiai munka (terminológiamenedzsment)** tágabb fogalom, a fogalmak és jelölők szisztematikus gyűjtésének, leírásának, feldolgozásának és közzétételének összefoglaló neve, a **terminográfia** pedig a terminológiai munka azon része, amely a terminológiai források létrehozásával és fenntartásával foglalkozik. A terminológiai források ma már alapvetően informatikai eszközök segítségével készülnek, ezért a terminográfia a terminológiai munkát segítő szoftverek használatának és kezelésének részletes ismeretére, valamint azok létrehozására és fejlesztésére vonatkozik (a terminológiai forrásokról lásd szintén az ISO 1087:2019 szabványt, fajtáikról és osztályozásukról Fóris 2024 összegző írását, a terminológiai adatbázisok osztályozási szempontjairól pl. Sermann–Tamás 2020 tanulmányát).

A terminológiakezelés szakirodalma sokrétű és sokféle: szabványok, kézikönyvek, monográfiák, projektbeszámolók, esetleírások (esettanulmányok), kérdőíves felmérések és interjúk kiértékelése – ezek mind szabályozzák, támogatják és segítik a terminológiai munkát. Nemcsak egy, hanem sokféle szabvány vonatkozik a terminológiamenedzsmentre, az adatbázisok felépítésére, kezelésük módszereire, az adatbázis-formátumok cseréjére stb. A fordítási és tolmácsolási folyamatra vonatkozó terminológiai szabványokról Sermann Eszternek (2021) jelent meg hasznos könyve *Terminológiai szabványosítás és nyelvi közvetítés* címmel, ebben az érvényben levő aktuális szabványok bibliográfiája és ismertetése is megtalálható. A szabványokat egyébként rendszeresen frissítik a szabványosítással foglalkozó nemzetközi, európai és nemzeti szervezetek (ezekről lásd Böleskei 2019a, 2019b), érdemes mindig ellenőrizni, hogy az adott szabványnak van-e már frissített verziója, és mindig a legújabb, érvényben levőt használni. Míg a terminológia kérdéseivel három nagy kézikönyv foglalkozik a *Handbook of Terminology* című sorozatban (Kockaert–Steurs eds. 2015; Alsulaiman–Allaithy 2019; Biel–Kockaert eds. 2023), addig kifejezetten a terminológiamenedzsment kérdéseit kettő nagy angol nyelvű kézikönyv tárgyalja: a *Handbook of Terminology Management* című könyvsorozat kötetei (Wright–Budin eds. 1997, 2001): az első a terminológiamenedzsment alapjait tárgyalja, a második az alkalmazásorientált terminológiamenedzsmentet. A terminológiamenedzsment témában megjelent monográfiák közül Kara Warburton (2021) könyvét emelem ki, aki kereskedelmi környezetben szerzett saját tapasztalatait és vizsgálatait írta le. A témában többszerzős kötetek is jelentek meg, például a terminológia és az e-szótárak kapcsolatát elemezte a *Terminology* folyóirat különszáma (Alcina et al. 2019), melyben

a tudásalapú terminológiai termékek létrehozásának elméleti és módszertani alapjait vizsgálták; egy másik különszám témája pedig a számítógépes terminológia és a terminológiai információk szűrése volt (Drouin et al. 2018). Sok hasznos információt tartalmaznak és hasznos módszertant ismertetnek a doménspecifikus terminológiai projekteket bemutató írások, amelyekben általában a terminológiai munkafolyamat lépéseinek részletes leírását is közzéteszik (pl.: Tamás–Szoták szerk. 2021; Tamás 2019, 2023). Esettanulmányként készült a lézerterminológia doménjén végzett terminológiamenedzsment projekt részletes bemutatása (lásd pl. Fóris 2020: 137–160). Azért is hasznos az ilyen projektleírásoknak és maguknak a terminológiai adatbázisoknak a tanulmányozása, mert a szabványok ugyan megadják, hogy mely lépései lehetnek a terminológiamenedzsmentnek, vagy hogy milyen adatkategóriák léteznek, de a valóságban sokféle típusú, felépítésű adatbázis építhető, a használt adatkategóriák pedig függnek az adatbázis jellemzőitől (pl.: méretétől, céljától, célközönségétől). Mivel nagyon sokfajta adatbázis létezik, valamilyen módon célszerű ezeket csoportosítani, osztályozni. Szótárak korábbi osztályozási szempontrendszerére alapozva Sermann és Tamás dolgozott ki és tett közzé egy olyan vizsgálati szempontrendszert, amely alapján egyszerűen elemezhetők és osztályozhatók a terminológiai adatbázisok (Tamás–Sermann 2019; Sermann–Tamás 2020).

A fordítási projektfolyamatot az ISO 17100:2015/Amd 1:2017 (ill. Magyarországon az MSZ EN ISO 17100:2019) szabvány szabályozza, melynek fontos része a terminológiai munka. Azt, hogy a fordításslétszolgáltatók fordítási folyamata több lépésből áll össze és hogy új szakmák jelentek meg a fordítási piacon, amelyek újfajta képzést, kompetenciafejlesztést igényelnek, több tanulmány és könyv is feldolgozta (pl. Horváth szerk. 2015). A terminológiai munka helyét a fordítási projektfolyamatban Faludi és Fóris (2023) tárgyalja részletesen (könyvükben a téma szakirodalmi áttekintése is megtalálható). A szabványokról és előírásokról, az ideális munkafolyamatokról tehát elég sok tudással rendelkezünk, arról azonban kevesebb információnk van, hogy a valóságban a fordításslétszolgáltatók (valamint a multinacionális cégeknél foglalkoztatott szakszövegírók) hogyan gondolkodnak a terminológiai munkáról, használnak-e terminológiai adatbázist a munkafolyamataikban és hogyan kezelik a terminológiát. Faludi Andrea (2020, 2021) készített interjúkutatást arról, hogy milyen szerepet játszik a terminológiai munka a műszaki dokumentáció készítésének és fordításának komplex folyamatában a fordításslétszolgáltatók és a műszaki szakszövegírók mindennapi gyakorlata során. Az interjúk alapján megállapította, hogy a fordításslétszolgáltatók körében és a dokumentációkészítés során sem általánosan elterjedt a terminológiakezelésben szokásos eljárások használata vagy a terminológiai adatbázisok építése és kezelése, annak ellenére, hogy mind a vonatkozó szabványok, mind a szakirodalom szükségesnek tartják ezt és tartalmazzák a szükséges útmutatókat. Klenk Márk (2023) szakfordítók körében végzett kérdőíves vizsgálatokat arra vonatkozóan, hogy a terminológiakezelésre vonatkozó szakirodalmi iránymutatások milyen módon valósulnak meg a fordítói gyakorlatban (a fordítók terminológiakezelési szokásainak felmérése, a fordítók által létrehozott saját terminológiai adatbázisok szervezési elveinek vizsgálata). Megállapította, hogy a fordítók szükségesnek tartják ugyan a terminológiai adatok tárolását, a terminológiakezelés módja azonban

fordítónként eltérő, pl. más-más adatmezőket használnak és a terminológiai adatok rögzítésének módjáról és szükségességéről vallott felfogásuk is eltérő.

A fordítói tevékenység szempontjából nézve, az egyéni fordítóknak elsősorban a terminológiakezeléshez szükséges ismereteket és módszereket, valamint az eszközök (szoftverek) használatát szükséges elsajátítaniuk, a fordítóirodáknak pedig a terminológiakezeléshez szükséges szoftverekre és az azokhoz megfelelően értő munkatársakra van szükségük. Ennek megfelelően a fordítóképzésekben a fordítói kompetenciák között lényeges a terminológiakezeléshez szükséges kompetenciák kialakítása és fejlesztése és a gyakran használt szoftverek megismerése; a magyarországi fordítóképzésekben többnyire 2×24 óra (összesen 4 kredit) a terminológiaelmélet és terminológiakezelés (előbbi előadásként, utóbbi szemináriumként, gyakran a fordítástechnológia keretében).

3. A terminológiakezelés céljai és területei

A terminológiakezelés célja, hogy a terminológia konzisztens használatát elősegítse egy szervezet kommunikációjában és/vagy egy domén területén (pl. egy vállalatnál a gyártásban, a termékfejlesztésben és a forgalmazásban; egy tudományterületen). A konzisztens, naprakész terminológia elősegíti a kommunikációt és javítja a hatékonyságot.

A fordításorientált terminológiakezelés célja a fordítások terminológiai konzisztenciájának elősegítése, egyúttal a fordítók munkájának támogatása, ezzel együtt a hatékonyság növelésével párhuzamosan a költségek csökkentése.

A terminológiakezelés bevezetése elősegíti, hogy a „törzsi tudásra épülő” vállalati kommunikációs kultúrával és minimális dokumentációval rendelkező szervezetek átalakíthatóak legyenek a negyedik ipari forradalom (az Ipar 4.0) által megkövetelt feltételeknek megfelelően formalizált, digitalizált, írott dokumentációs kultúrával rendelkező szervezetté. A negyedik ipari forradalom jellemzője, hogy alapvetővé vált az olyan technológiák használata, mint például a mesterséges intelligencia, a robotika és az automatizáció, az új technológiák összekapcsolása következtében átjárhatóvá válnak a fizikai, a digitális és a biológiai világ közötti határok, az ember-ember és ember-gép kommunikáció mellett pedig fontos szerepet kap a gép-gép kommunikáció. Eszenyi (2023) a fordítóiparban a negyedik ipari forradalom kezdetét a neurális gépi fordítás 2015-ös megjelenésétől számítja. A fordítóiparban a törzsi tudás dokumentálásának folyamatát jellemzően a központi terminológiakezelés, majd a dokumentum- és tartalommenedzsment rendszerek használata váltja fel mind a vállalatoknál, mind a fordításslétszolgálatoknál (Fóris–Kerner 2023).

Korábban, egy-két évtizeddel ezelőtt még általános gyakorlat volt a fordítók körében, hogy saját terminológiai listákat készítettek, ez a saját, egyéni tudásuk része volt. Ilyen terminológiai gyűjtemények kiadvány vagy glosszárium formájában is megjelentek, hazánkban elsősorban az 1990-es években. Ez változott meg gyökeresen azzal, hogy a fordításslétszolgáltatók CAT-eszközöket kezdtek használni, és terminológiai gyűjteményeket, háttéradatbázisokat kezdtek építeni. Ezzel a tendenciával a fordítók törzsi tudása a hivatalos vállalati (fordítóirodai) dokumentáció részévé vált.

3.1. A terminológiakezelés jellemző tevékenységei

A terminológiakezelés (terminológiai munka) jellemző tevékenységei közé az alábbiakat soroljuk: a terminusok azonosítása, gyűjtése, elemzése és leírása; a terminusok osztályozása és ábrázolása; az esetlegesen hiányzó terminusok képzése és pótlása; a terminológiai rendszer terminusainak szabványosítása és érvényesítése; végül azok kezelése, rögzítése és közzététele (Pavel 2004, és ISO 1087:2019 szabvány). Ma már jellemzően az itt felsorolt tevékenységek eredményét elsősorban terminológiai adatbázisokban és tudásbázisokban jelenítik meg, míg régebben terminológiai szótárakat, szójegyzékeket készítettek.

A fordítási folyamathoz a fordításorientált terminológiamenedzsment kapcsolódik, ennek speciális formája a fordítóirodákban folyó terminológiakezelés. A XX. század végére az angol nyelvű szakirodalomban a **terminology management** elnevezés terjedt el (Galinski–Budin 1993), magyarul a **terminológiamenedzsment**, **terminológiakezelés**, **terminológiai munka** megnevezések használatosak.

3.2. A terminológiakezelés területei

A terminológiakezelés területeit többféleképpen is fel lehet osztani. E munkatípusok leírása, a terminológiai munkafolyamatok részletes algoritmusai szabványokból, terminológiai útmutatókból, valamint szakkönyvekből megismerhetők (pl.: Drewer et al. 2014; Tamás 2014; Arntz et al. 2021).

- A munka a munkanyelvek száma alapján lehet **egynyelvű**, amikor egy nyelven belül végzünk terminológiai munkát (például a magyar alkotmányjogi terminológia leírása), továbbá **kétnyelvű** vagy **többnyelvű**, amikor két vagy több nyelv viszonylatában végzünk terminológiai munkát (például az angol és a magyar nyelvű autópárház terminológia leírása, a terminusok megfeleltetése egymással). A többnyelvű terminológiai munka egyúttal összehasonlító terminológiai munka is; a fordításorientált terminográfiát is ebbe a csoportba soroljuk.
- Az érintett szakterületek száma alapján különbséget tehetünk **szakterülethez kötődő**, illetve **több szakterületen átívelő** terminológiai munka között.
- A szemlélete alapján a terminológiakezelésre vonatkozóan megkülönböztetünk **deskriptív** (leíró) és **preskriptív** (előíró) terminológiai munkát is, e kettő időnként egymást felváltva érvényesül és kerül alkalmazásra a folyamatokban. Például a terminológusok leírják (deskriptív módszerrel), hogy milyen terminológiát használ egy cég egy adott doménon, majd a fordítók számára már kötelezővé teszik e terminológia alkalmazását (preskriptív módon).
- A terminológiai munka fajtája emellett a tudásterület kiterjedése vagy tárgya alapján lehet **doménorientált**, **szövegorientált** és **eseti (ad hoc vagy célzott)** is. A **doménorientált terminológiai munka** célja egy adott tárgykör fogalmi és terminológiai rendszerének leírása, a fogalmi rendszerek összehasonlítása és a különbségek azonosítása, a nyelvi jelölők fogalmakhoz kapcsolása, és az adatok rögzítése terminológiai adatbázisokban. A **szövegorientált terminológiai munka** célja egy adott szöveg terminusainak kigyűjtése, feldolgozása. Többnyelvű környezetben jellemzően a fordításhoz kötődik, az elsődleges cél

pedig az, hogy meghatározzák az adott kontextusban és kommunikációs helyzetben a szövegben szereplő terminusok célnyelvi ekvivalenseit (lásd pl.: Sandrini 2009; Novák 2018). A szövegorientált terminológiai munka célja a fordítási problémák megoldása, az ekvivalenciaviszonyok feltárása; vagyis egy-egy terminus kontextuson belüli értelmezése és a forrásnyelvi terminusok ekvivalenseinek megtalálása a célnyelven. Az **eseti (ad hoc) terminológiai munka** nem szisztematikus tevékenység, azt nevezik így, amikor a fordító egy adott szöveg fordítása közben kényszerül terminológiai munka végzésére, a forrásnyelvi terminusok célnyelvi megfelelőjének megtalálására, Wright és Wright megfogalmazásában ilyenkor a teljes speciális tudásterület strukturálása helyett a fogalmi rendszerek darabjait kell újrastrukturálniuk (Wright–Wright 1997).

- A terminológia kezelőjének státusza alapján pedig **országos/nemzeti, szervezeti** vagy **egyéni** terminológiakezelést különíthetünk el egymástól.
- A fordításorientált terminológiai munkában a terminológiai munka jellegét és megvalósítási idejét tekintve megkülönböztetnek **előzetes** és **utólagos** terminológiai munkát.

4. A terminológiakezelés eszközei (szoftverek)

Több mindenben is különböznek egymástól az egynyelvű és a többnyelvű terminológiakezelés eszközei és módszerei. Erről Faludi Andrea azt írja, hogy: „A legfrissebb szabvány alapján a fordításorientált terminográfiai munka abban tér el a ’hagyományos’ terminográfiai munkáktól, hogy a terminológiai adatbázisba bejegyzésként nemcsak terminusokat visznek fel, de frazeológiai egységeket és szabványos szövegelemeket (akár teljes mondatokat, bekezdéseket) is” (Faludi 2020: 125). Abban is különböznek, hogy az egynyelvű terminológiakezelésre kifejlesztett szoftverek más típusú és rendszerű adatkezelést tesznek lehetővé. A továbbiakban a fordításslátszólgáltatók által használt eszközökre összpontosítok.

A fordításslátszólgáltatók speciális, fordítási projektek kezelésére kifejlesztett tartalomkezelő rendszert használnak (Translation Management System, TMS), amely elősorban a projektmenedzsmentet, a fájlkezelést, a pénzügyi folyamatkezelést segíti, illetve egyéb adatokat tárol (lásd Faludi–Fóris 2023). Ezek a rendszerek sikeresen működnek együtt a különböző fordítástámogató szoftverekkel (CAT-eszközökkel), és akár a fordítandó fájlok fordítástámogató eszközökbe történő automatikus integrálására is képesek (lásd Ábrányi 2015; Faludi 2020). Alapvető fontosságú a terminológiakezelő eszközök használata (Terminology Management System, TMS)³, illetve a CAT-eszközbe integrált terminológiakezelő alkalmazások használata (lásd pl. Faludi 2020, 2021; Wang–Li 2021; Warburton 2021; Klenk 2023). A fordítási projektfolyamatban a két leggyakrabban használt terminológiakezelő az

³ A TMS rövidítés egyaránt jelölheti a fordításkezelő rendszert és a terminológiakezelő rendszert. Előbbi a projektmenedzsmentet segíti, utóbbi a terminológiakezelést támogatja (lásd Faludi–Fóris 2023).

SDL MultiTerm (RWS Trados Studio) és a memoQ beépített terminológiakezelője, ezen felül más eszközöket is használnak, ilyen pl. a Déjà Vu terminológiakezelője.

A terminológiakezelés minden aspektusát útmutatók, szabványok szabályozzák. Néhány példa ezekre:

- EN ISO 17100:2015/AMD 1:2017 *Translation services – Requirements for translation services – Amendment 1*.
- ISO 12616-1:2021 *Terminology work in support of multilingual communication – Part 1: Fundamentals of translation-oriented terminography*.
- ISO 12620-2:2022 *Management of terminology resources. Data categories – Part 2: Repositories*.

A terminológiakezelés során különböző terminológiai adatokat kell osztályozni és tárolni, illetve biztosítani a gyors visszakereshetőségüket. Ezt a munkát segíti az, hogy a különböző adatkategóriákat már szabványok is tartalmazzák (lásd ISO 12620-2:2022). A terminológiakezelés eszközeiről, módszereiről, szabványairól részletesen lásd Faludi 2020; Sermann 2021; Faludi–Fóris 2023).

Fontos még megjegyezni, hogy a terminológiakezelő rendszereket (szoftvereket) általában nem maguk a fordítók, hanem a fordításszolgáltatók választják, és a fordítóknak ezekben a rendszerekben kell dolgozniuk.

5. Terminológiakezelés szervezetekben és egyénileg – példák

A 3. pontban a terminológiakezelés területeit a terminológia kezelőjének státusza alapján országos/nemzeti, szervezeti vagy egyéni terminológiakezelésre osztottuk. Ennek megfelelően többféle adatbázis-kezelést különíthetünk el: 1. nemzeti terminológiai portálok és adatbázisok, adatbankok kezelése, 2. fordításorientált terminológiakezelés és terminológiai adatbázisok (szervezetekben), 3. fordításorientált terminológiakezelés és terminológiai adatbázisok (egyéni). Az ezekre vonatkozó legfontosabb ismereteket gyűjtöttem össze az alábbiakban.

5.1. Nemzeti terminológiai portálok és adatbázisok, adatbankok

A nemzeti terminológiai portálok és adatbázisok, adatbankok többféle céllal készülhetnek, és sokféle módon hasznosíthatók. Céljuk lehet többek között:

- a kormányzati működés, állami adminisztráció hatékonyságának fokozása;
- a nemzetstratégiailag, illetve a nemzetgazdaság szempontjából fontos tárgykörök terminológiai háttéradatbázisának megteremtése;
- az oktatás területén az anyanyelven való tudásközvetítés biztosítása; szükség esetén törekvés a kétnyelvű oktatás megvalósítására;
- a tudományos kutatás területén háttéranyagok és megfelelő terminológia biztosítása és nyilvántartása a szakmai és nyelvi tudományos kutatások számára;
- a szolgáltatások területén törekvés a fordítási, szakírási szolgáltatások magas színvonalának biztosítására; a tájékoztatás és a tájékozódás elősegítése;
- a nemzetstratégiailag, illetve a nemzetgazdaság szempontjából fontos tárgykörök kijelölése; piaci igények felmérése; tudományos kutatások feltételeinek

megteremtése; a terminológiai ismeretek egyetemi szintű oktatása (lásd Fóris–Bölcskei szerk. 2019).

Nemzeti terminológiastratégia létrehozására és egy nemzeti terminológiai adatbázis előkészítésére már évekkel ezelőtt indult kezdeményezés, és régóta folynak munkák ezen a területen. Két kezdeményezést emelek ki.

2019-ben jelent meg a *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen* című tanulmánykötet (Fóris–Bölcskei szerk. 2019), melynek célja az általános magyar terminológiastratégiai elvek kialakítása és a terminológiastratégiai feladatok meghatározása volt.

A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont – e megjelent terminológiastratégiai kötet eredményeire építve – 2021 és 2023 között az *ELKH Kiemelt pályázat SA52/2021: Terminológia* című kutatási projekt keretében, Prószéky Gábor vezetésével terminológiastratégiai projektet indított, mely során létrejött *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv* című sokszerzős tanulmánykötet (Prószéky et al. 2023). – A terminológiastratégiai munkákhoz egyébként útmutatóul szolgál a terminológiastratégiával foglalkozó ISO 29383:2020 *Terminology policies — Development and implementation* című szabvány. A zöld könyvnek nevezett dokumentumok egy adott témát dolgoznak fel, kérdéseket tesznek fel és rámutatnak a lehetséges megoldásokra, vagy pedig olyan forráskönyveket tartalmaznak, amelyek segíthetik a kormányzatot és az intézményrendszert a cselekvési tervek és szakpolitikák megtervezésében és kialakításában. A terminológiastratégiai témájú zöld könyv tartalmazza a terminológia mint szakpolitikai terület legfontosabb általános és speciális, megoldatlan kérdéseit, rámutat a lehetséges megoldásokra, és kiemelten kezeli a terminológiai adatbázisok kérdéskörét, ezek között is egy nemzeti terminológiai adatbázis létrehozását. Ez a projekt alapozta meg a 2023 és 2027 között *Magyar terminológiastratégia* (MTA TMNP2023-1/2023) címmel indult, az MTA által támogatott, nagyszabású terminológiai projektet, melynek a céljai között szerepel a Magyar Terminológiai Koordinációs Központ megalakítása; egy nemzeti terminológiai portál elkészítése; egy nemzeti terminológiai adatbázis tervezése, kialakítása és építése; valamint egy többnyelvű és több régióra kiterjedő oktatásterminológiai adatbázis építése. Ez a komplex kezdeményezés a terminológiakezelés területén jelentős feladatokat ró a projekt tervezőire és résztvevőire.

A nemzeti terminológiai adatbázisok, adatbankok kezelése másfajta hozzáállást, szemléletet, munkamódszereket kíván, mint a fordításorientált adatbázisok kezelése. Mivel az adatok és az adatgyűjtés célja különbözik a fordításokhoz használt terminológiai munkától, másfajta terminológiakezelő szoftver használatára is van szükség (erre nézve lásd Fóris et al. 2024).

5.2. Fordításorientált terminológiakezelés és terminológiai adatbázis (szervezetekben)

Magyarországon fordítási célú terminológiai munka elsősorban fordítóirodákban zajlik, maga a fordításorientált terminológia pedig elsősorban a terminológiakezelés területére és a terminusok fordítási folyamatban betöltött szerepére összpontosít.

A fordításhoz kötődő információ- és tudásmenedzsment munkát tehát elsősorban fordítóirodák látják el.

A fordításslétszolgálatok és az MSZ EN ISO 17100:2019 szabvány a minőségirányítási folyamat során a komplex fordítási folyamatot szakaszokra (lépésekre) bontja. A terminológiakezelés a fordítási projektfolyamat legtöbb lépésében jelen van valamilyen módon. Faludi és Fóris (2023) arra hívta fel a figyelmet, hogy a fordítási folyamatot megelőző szakasz, vagyis a forrásszöveg készítése meghatározza a fordítás minőségét, és hogy a forrásszöveg terminológiai feldolgozása és előkészítése ma már a fordítási munkafolyamat részévé vált (nulladik lépésévé). Emiatt javasolják a forrásnyelvi szöveget eredményező dokumentációs folyamat összekapcsolását a fordítási munkafolyamattal, ily módon pedig egy komplex dokumentációs és fordítási projektfolyamat létrehozását.

A terminológiai adatbázisokban történő fordításorientált terminológiakezelés történhet nyilvános vagy nem nyilvános (belső) adatbázisokban.

A nyilvános adatbázisok közül a fordítók körében valószínűleg a legismertebb az Európai Unió intézményközi terminológiai adatbázisa, az IATE (Interactive Terminology for Europe, <https://iate.europa.eu/>). Ez egy olyan többnyelvű adatbázis, amely az úgynevezett EU-terminusokat, vagyis az Európai Unióban használt jogi-adminisztratív terminológiát tartalmazza. (Az IATE tartalmáról és felépítéséről, a magyar terminológiai munkáról lásd Lesznyák 2010, az EU-ban folyó fordítói és terminológiai munkáról lásd Fischer 2023).

Természetesen léteznek más nyilvános fordításorientált terminológiai adatbázisok is, például nagy szervezetek (nemzetközi intézmények, multinacionális vállalatok) terminológiai adatbázisai (pl.: SAP, Microsoft, tudományos szervezetek stb. adatbázisai). Az 5.1. pontban már hivatkozott terminológiastratégiai projekt keretében megtörtént egy válogatott terminológiastratégiai bibliográfia összeállítása, ebben pontos adatok találhatók – linkekkel együtt – a nyilvánosan elérhető terminológiai adatbázisokról (Fóris et al. 2023).

A belső adatbázisokról nem mindig van nyilvános információnk, csak abban az esetben, ha maga az adott szervezet (cég, intézmény stb.), illetve annak munkatársa nyilvánosan publikál, vagyis közzétesz információkat az adatbázisról, illetve az intézménynél folyó terminológiakezelésre vonatkozóan.

Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI Zrt.) munkatársai nemcsak publikálnak a náluk folyó terminológiai munkáról, de saját kiadványsorozatot indítottak, amelyben több terminológiai témájú könyvet is megjelentettek. Ezek közül feltétlenül meg kell említenünk a *Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át* (Tamás 2019), a *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén* (Tamás–Sztók 2021) és a *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok holland, orosz, spanyol, portugál nyelven* (Tamás szerk. 2023) címmel megjelent könyveket, melyek a többnyelvű jogi terminológia kezelésével kapcsolatos alapelveket és a jó gyakorlatok bemutatását tartalmazzák, konkrét példákkal és útmutatókkal együtt.

Szintén az OFFI Zrt. kezdte meg egy olyan belső terminológiai adatbázis építését – *IUSTerm* néven –, amelyet az OFFI Zrt. a saját fordítási szolgáltatásai során

használ, és amelynek tartalma az OFFI által a fordításban használt többnyelvű terminusok és az azokra vonatkozó adatok, egyrészt doménspecifikus terminológia, nagyrészt pedig szövegorientált munkával gyűjtött terminusok az OFFI által fordított dokumentumokból (erről lásd Tamás 2020).

Idetartoznak még más, privát fordítóirodák terminológiai adatbázisai, amelyek egyaránt lehetnek doménspecifikus, ügyfélspecifikus, projektspecifikus adatbázisok (pl. LEG Zrt. belső adatbázisai, www.leg.eu). Ezekről kevés ismeretünk van, mivel csekély publikáció jelenik meg róluk. Faludi Andrea vizsgálta a fordításszolgáltatók terminológiakezelési szokásait, a cégeknél alkalmazott terminológiai folyamatokat (ezekről bővebben lásd Faludi 2020, 2021; Faludi–Fóris 2023).

5.3. Fordításorientált terminológiakezelés és terminológiai adatbázis (egyénilag)

A fordítóirodák jelentős része ma már rendelkezik belső terminológiai adatbázissal (ez gyakran kétnyelvű terminológiai szójegyzékeket jelent a gyakorlatban), amit az irodánál dolgozó terminológus vagy más nyelvi szakember tölt fel adatokkal. A fordítótól elvárt, hogy a terminológiai adatbázisban szereplő terminusokat használja a fordítás során.

Amennyiben a fordító egy fordítóiroda (vagy megrendelő) számára dolgozik, akkor fontos, hogy tájékozódjon arról, hogy az adott fordítóiroda (megrendelő) rendelkezik-e már terminológiai adatbázissal vagy glosszáriummal az adott témában, esetleg megkövetel vagy ajánl-e olyan segédeszközt (szótár, glosszárium, adatbázis, más referenciaanyag), amelynek a használata elvárt a fordítótól a munkavégzés során. Amennyiben a fordítóiroda (illetve megrendelő) nem ad vagy követel meg konkrét segédanyagot a fordítás elvégzéséhez, akkor a fordítónak kell ezeket megtalálnia. A megbízható referenciaanyagok megtalálása, az ezekhez való hozzáférés sok időt vehet igénybe, ezért is hasznos, ha a fordító egy adott tárgykör fordítására szakosodik: nemcsak a terminológiát sajátítja el, hanem hasznos gyűjteményt állít össze magának az adott nyelvpárban és szakterületen nyomtatott vagy online formában megtalálható referenciaanyagokból (erről részletesen lásd Fóris 2020).

Ahogy a 3. pontban megjegyeztem, korábban általános gyakorlat volt a fordítók körében, hogy saját terminológiai listákat készítettek, és ez a saját, egyéni tudásuk része volt. A fordítóképzésben a tananyag része, hogy a fordítók képesek legyenek a saját maguk számára terminológiai listákat készíteni. Kevés információnk van azonban annak részleteiről, hogy a gyakorló fordítók hogyan vélekednek a terminológiai munkáról, végeznek-e terminológiai munkát, illetve készítenek-e saját, egyéni használatra terminológiai jegyzékeket vagy terminológiai adatbázisokat, és ha igen, ezek milyen adatokat milyen formában tartalmaznak. Klenk Márk (2023: 100–140) kérdőíves kutatással vizsgálta a fordítók terminológiakezelési szokásait és a fordítók által létrehozott terminológiai adatbázisok szervezési elveit. Megállapításai szerint a fordítás során a válaszadók közel 60%-a használ CAT-eszközt, és az ő közel 80%-uk az adott eszköz terminológiakezelő funkcióját is használja. Az összes válaszadó körében a terminológia kezelésének és tárolásának három eszköze domináns: a terminológiai adatbázisok, a Word-, valamint az Excel-formátumok.

A fordítók a fordítás közben felmerülő terminológiai problémákat gyűjtik össze, vagyis általában ad hoc terminológiai munkát végeznek. A fordítók régebben is készítettek kétnyelvű terminológiai listákat, ezeket most már többnyire nem papíron, hanem elektronikusan (általában adatbázisban, Excel-táblázatban vagy Word-formátumban) tárolják. A fordítók „törzsi tudása” átranzformálódik, a fordítások során átkerül a fordításszolgáltatók adatbázisaiba, ennek a tudásnak egy része pedig átkerül a nyílt terminológiai adatbázisokba. Mindehhez pedig terminológiaekezelő eszközök használata szükséges.

Folyamatos megújulást hoz az új technológiák megjelenése (idesorolhatjuk a fordítástámogató eszközök használatát, a gépi fordítást, az utószerkesztést is) (lásd Eszenyi 2023). Ezek közül jelenleg a legaktuálisabb a digitalizáció és a mesterséges intelligencia szerepe, ezek között a nagy nyelvi modellek (LLM), például a ChatGPT vagy a DeepL alkalmazhatósága a fordításban. A digitális tartalmak létrehozása a gyakorlatban az információ (pl. dokumentáció) gépek számára értelmezhető formájává való átalakítását jelenti. Ebben a folyamatban a mesterséges intelligencia felhasználóként jelenik meg, a tartalmakat (az információt és a metaadatokat) adatbázisokból és emberek által létrehozott (írott vagy beszélt nyelvi) szövegekből vonja ki, és ezekre alapozva hoz létre új tartalmakat. Intelligens tartalomnak azt a tartalmat hívják, amely a gépi intelligencia számára feldolgozható (lásd pl. Fóris–Kerner 2023). Az látszik, hogy míg a nagy nyelvi modellek jól használhatók fordításra, addig a terminológiaekezelés humán feladat maradt.

6. Összefoglalás

A fordítási folyamat szereplőinek mindegyike tárol terminológiai adatokat valamilyen formában, például terminológiai adatbázisban. Korábban a terminológiai adatok nagy része az egyéni fordítók birtokában volt (pl. szójegyzékként), ezzel az egyes doménok vagy szervezetek terminológiai adatai törzsi tudásként voltak tárolva. Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a tapasztalt fordítók és lektorok voltak a „törzsi tudásguruk”.

A terminológiai adatok fokozatosan kerültek át eleinte szótárakba, később adatbázisokba. Az adatbázisok lehetnek a) szervezetek tulajdonában levő nyilvánosan hozzáférhető terminológiai adatbázisok, amelyek egyaránt lehetnek nemzeti/állami vagy privát szervezetek tulajdonában; b) szervezetek belső adatbázisai (fordításszolgáltatók vagy megrendelők); c) egyének tulajdonában levő terminológiai listák vagy adatbázisok (fordítók).

A fordítóknak sok adata és sokféle ismeretre van szükségük, például az alábbiakra: a terminológia és a terminológiaekezelés alapfogalmainak ismeretére; a terminológiaekezelés eszközeinek és módszereinek ismeretére; a szabályok, útmutatók, szabványok ismeretére; a megbízó és a megrendelő céljainak és terminológiájának ismeretére és alkalmazására; valamint arra a tudásra, hogy találhatók megfelelő minőségű terminológiai adatok az adott feladat megoldásához. A fordítók választásait és döntéseit befolyásolja a tudásuk (ismereteik) és a kompetenciáik. A digitalizáció

folyamatában a mesterséges intelligencia felhasználóként jelenik meg; segíti a fordítók munkáját, de szüksége van többnyelvű háttérdokumentációra.

Irodalom

- Alcina, Amparo – Costa, Rute – Roche, Christophe 2019. Terminology and e-dictionaries. *Special issue of Terminology* 25/2. <https://doi.org/10.1075/term.25.2>
- Alsulaiman, Abied – Allaithy, Ahmed (eds.) 2019. *Handbook of terminology. Terminology in the Arab world*. Vol. 2. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins.
- Arntz, Reiner – Picht, Heribert – Schmitz, Klaus-Dirk 2021. *Einführung in die Terminologearbeit*. 8. Auflage. Hildesheim: Georg Olms Verlag.
- Biel, Łucja – Kockaert, Hendrik J. (eds.) 2023. *Handbook of terminology. Legal terminology*. Vol. 3. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins.
- Bölskei Andrea 2019a. A szabványosítás online vetülete: angol nyelvű webhelyek. In: Fóris Ágota – Bölskei Andrea (szerk.): *A szabványosítás fordítási és terminológiai vonatkozásai*. Budapest: KRE – L'Harmattan Kiadó. 111–135.
- Bölskei Andrea 2019b. A szabványosítás online forrásai a Kárpát-medencében. In: Fóris Ágota – Bölskei Andrea (szerk.): *A szabványosítás fordítási és terminológiai vonatkozásai*. Budapest: KRE – L'Harmattan Kiadó. 137–148.
- Drewer, Petra – Pulitano, Donatella – Schmitz, Klaus-Dirk 2014. *Terminologearbeit. Best Practices 2.0*. Köln: Deutscher Terminologie-Tag e.V.
- Drouin, Patrick – Grabar, Natalia – Hamon, Thierry – Kageura, Kyo – Takeuchi, Koichi 2018. Computational terminology and filtering of terminological information. *Special issue of Terminology* 24/1. <https://doi.org/10.1075/term.24.1>
- Eszenyi Réka 2023. *Humán fordító és gépi fordítás 8 leckében. Változások a 21. századi nyelvi fordító szerepében*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. <https://doi.org/10.21862/Transl.HuXMach.2023.8>
- Faludi Andrea 2020. *A terminológiai munka helye és szerepe a dokumentációkészítés és -fordítás komplex folyamatában*. PhD-értekezés. Budapest: ELTE BTK.
- Faludi Andrea 2021. Terminológiai munka a szak(szöveg)írásban és a fordításslolgáltatásban: egy interjú kutatás eredményei. In: Fóris Ágota – Bölskei Andrea (szerk.): *Tartalomfejlesztés és dokumentáció. Nyelvészeti vonatkozások*. Budapest: KRE – L'Harmattan Kiadó. 209–232.
- Faludi Andrea – Fóris Ágota 2023. *A terminológiai munka a komplex dokumentációs és fordítási projektfolyamatban*. (Alkalmazott nyelvészet a 21. században 10.) Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://mersz.hu/faludi-foris-a-terminologiai-munka-a-komplex-dokumentacios-es-forditasi-projektfolyamatban/>.
- Fischer Márta 2023. *Eurolektusok*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Fóris Ágota 2020. *Fordítás és terminológia. Elmélet és gyakorlat*. Budapest: KRE – L'Harmattan Kiadó.
- Fóris Ágota 2024. A terminológiai szótáraktól a terminológiai adatbázisokig. In: Eöry Vilma – Gyárfás Edit (szerk.): *A szakszótáraktól a terminológiai adatbázisokig*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. Megjelenés alatt.
- Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea (összeállította) 2023. Válogatott terminológiastratégiai bibliográfia. In: Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea – Lipp Veronika (szerk.): *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv*. Budapest: Nyelvtudományi Kutatóközpont. 331–348. <https://doi.org/10.18135/term.2023.16>
- Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) 2019. *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest: L'Harmattan Kiadó – OFFI Zrt. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvteruleten>.
- Fóris Ágota – Kerner, Robert P. 2023. A vállalati törzsi tudás átalakítása i4.0-vá: központban a dokumentáció. In: Andó Éva – Csillik Péter – Kovács Róbert (szerk.): *Egymillió karakter a fenntarthatóságról II*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Gazdaságtudományi, Egészségtudományi és Szociális Kara. 135–151. https://geszk.kre.hu/images/ipar40/kotet/Egymillio_karakter_a_fenntarthatosagrol_kotet_2.pdf.
- Fóris Ágota – Somogyi Zoltán – B. Papp Eszter 2024. Magyar nemzeti terminológiai adatbázis tervezése. Általános kérdések. *Alkalmazott Nyelvtudomány* (Megjelenés alatt).
- Galinski, Christian – Budin, Gerhard 1993. New trends in translation-oriented terminology management. In: Wright, Sue Ellen – Wright, Leland D. Jr. (eds.): *Scientific and Technical Translation*. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins. 209–215.
- Horváth Ildikó (szerk.) 2015. *A modern fordító és tolmács*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. https://www.eltereader.hu/media/2017/01/Horvath_Modern-ford_READER.pdf.
- Klenk Márk 2023. *Terminológiai adatbázisok és terminológiai munka a fordítási folyamatban*. PhD-értekezés. Budapest: ELTE BTK.
- Kockaert, Hendrik J. – Steurs, Frieda (eds.) 2015. *Handbook of terminology*. Vol. 1. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins.
- Lesznyák Ágnes 2010. Az európai uniós intézmények terminológiai adatbázisa: a IATE. *Magyar Terminológia* 3/2, 161–181.
- Novák Barnabás 2018. *A terminológiai munkafolyamat a minőségi jogalkotásban. Magyar–olasz összehasonlító vizsgálat az alkotmányjogi terminológia területén*. PhD-értekezés. Pécs: PTE ÁJK.

- Pavel, Silvia 2004. *Didacticiel de terminologie*. Ottawa: Le Pavel.
- Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea – Lipp Veronika (szerk.) 2023. *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv*. Budapest: Nyelvtudományi Kutatóközpont. <https://doi.org/10.18135/term.2023>
- Sandrini, Peter 2009. Der transkulturelle Vergleich von Rechtsbegriffen. In: Šarčević, Susan (ed.): *Legal language in action: Translation, terminology, drafting and procedural issue*. Zagreb: Globus. 151–165.
- Sermann Eszter 2021. *Terminológiai szabványosítás és nyelvi közvetítés*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Sermann Eszter – Tamás Dóra Mária 2020. Vizsgálati szempontrendszer online terminológiai adatbázisokhoz. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (főszerk.): *Nyelv, kultúra, identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben. I. Terminológia, lexikográfia, fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://mersz.hu/a-manye-kongresszusok-eloadasai>.
- Tamás Dóra Mária 2014. *Gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdéseiről*. Budapest: ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék. <https://mek.oszk.hu/19100/19168/19168.pdf>.
- Tamás Dóra Mária 2019. *Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át*. 2. kiadás. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó – OFFI Zrt. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/bevezetes-a-jogi-terminologiaba-a-terminologus-szemuvegen-at>.
- Tamás Dóra Mária 2020. Az OFFI Zrt. tevékenységének és terminológiai projektjeinek bemutatása. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (főszerk.): *Nyelv, kultúra, identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben. I. Terminológia, lexikográfia, fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://mersz.hu/a-manye-kongresszusok-eloadasai>.
- Tamás Dóra Mária (szerk.) 2023. *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok holland, orosz, spanyol, portugál nyelven*. Budapest: OFFI Zrt. <https://www.offi.hu/node/288>.
- Tamás Dóra Mária – Sermann Eszter 2019. Evaluation system for Online Terminological Databases. *Terminologija* 26/1, 24–46. <https://doi.org/10.35321/term26-02>
- Tamás Dóra Mária – Szoták Szilvia (szerk.) 2021. *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*. Budapest: OFFI Zrt. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategia-es-jogi-alapterminusok-a-szomszedos-orzagok-nyelven>.
- Wang, Huashu – Li, Zhi 2021. A survey on terminology management of language service enterprises in China. In: Li, Saihong – Hope, William (eds.): *Terminology translation in Chinese contexts*. London: Routledge. 180–199. <https://doi.org/10.4324/9781003006688-15>

- Warburton, Kara 2021. *The corporate terminologist*. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins.
- Wright, Sue Ellen – Budin, Gerhard (eds.) 1997. *Handbook of terminology management. Basic aspects of terminology management*. Vol. 1. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Wright, Sue Ellen – Budin, Gerhard (eds.) 2001. *Handbook of terminology management. Application-oriented terminology management*. Vol. 2. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins.
- Wright, Sue Ellen – Wright, Leland D. Jr. 1997. Terminology management for technical translation. In: Wright, Sue Ellen – Budin, Gerhard (eds.): *Handbook of terminology management. Basic aspects of terminology management*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 147–159.

Források

- Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea (összeállította) 2023. Válogatott terminológiasztratégiai bibliográfia. In: Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea – Lipp Veronika (szerk.): *A magyar terminológiasztratégia kialakítása. Zöld könyv*. Budapest: Nyelvtudományi Kutatóközpont. 331–348. <https://doi.org/10.18135/term.2023.16>
- IATE (Interactive Terminology for Europe). <https://iate.europa.eu/> (Letöltve: 2024. 02. 16.).
- ISO 1087:2019 *Terminology work and terminology science – Vocabulary*.
- ISO 12616-1:2021 *Terminology work in support of multilingual communication – Part 1: Fundamentals of translation-oriented terminography*.
- ISO 12620-2:2022 *Management of terminology resources. Data categories – Part 2: Repositories*.
- ISO 17100:2015/Amd 1:2017 *Translation services – Requirements for translation services. Amendment 1*.
- ISO 29383:2020 *Terminology policies — Development and implementation*.
- LEG Zrt.. www.leg.eu (Letöltve: 2024. 02. 16.).
- MSZ EN ISO 17100:2019 EV *Fordítási szolgáltatások. Fordítási szolgáltatások követelményei (ISO 17100:2015 + Amd 1:2017) EGYESÍTETT VÁLTOZAT*.
- Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI Zrt.) kiadványai. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyaink> (Letöltve: 2024. 02. 16.).